

УДК 33:330.3:338.246.025.2

© 2011

Супрун О.М., кандидат економічних наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ У РОЗВИТКУ
ТА РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІКИ***Рецензент – доктор економічних наук Х.З. Махмудов*

Проаналізовано теоретичні аспекти формування господарського механізму у розвитку та регулюванні економіки України. Відокремлені основні його сегменти: управлінська система мікро- та макро-економічного спрямування; сукупність форм і методів організації-функціонування виробництва; система господарських зв'язків у процесі обміну результатами діяльності господарських ланок. Обґрунтовані взаємозв'язки окремих складових господарського механізму (організаційної та економічної). З'ясовано, що інститути держави не повинні вводити в протиріччя з законами ринку, тобто, мають бути збалансованими по відношенню один до одного.

Ключові слова: господарський механізм, регулювання економіки, господарські зв'язки, закони ринку.

Постановка проблеми. Розвиток економіки відбувається у межах певної господарської системи. Її рушієм є господарський механізм, який становить базис у забезпеченні функціональності економічної системи, поєднуючи інститути, форми, важелі та інші нормотворюючі складники.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Методологічні та методичні питання розвитку і регулювання економіки розкриваються в наукових працях О.О. Іваницького [3], В.В. Косенко, А. Чухно [1], С.В. Мочерного, П.Т. Саблука [8], В.І. Кириленко [5] та інших [2, 4, 6, 7]. Разом із тим, на думку автора, не можуть претендувати на завершеність вирішення комплексу організаційно-економічних проблем, пов'язаних із формуванням і функціонуванням господарського механізму у регулюванні економіки.

Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних аспектів формування господарського механізму в розвитку та регулюванні економіки України, а також обґрунтуванні взаємозв'язків окремих складових господарського механізму.

Матеріали і методи досліджень. Основними джерелами інформації для написання статті стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, світова практика та економічна теорія

що стосується складових господарського механізму, нормативно-правові акти різних рівнів. Методологічною і методичною основою дослідження є діалектичний та комплексний підхід до вивчення економічних явищ. У процесі написання статті використані такі методи: монографічний, абстрактно-логічний, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Визначення господарського механізму зустрічається у працях багатьох науковців, однак наведемо спочатку енциклопедичне: «Господарський механізм – це система основних форм, методів і важелів використання економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини й узгодження її інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства. Він формується за взаємодії окремих ланок, сторін, таких елементів економічної системи, як продуктивні сили, техніко-економічні й організаційно-економічні та виробничі відносини (або відносини економічної власності)» [2].

У фінансово-економічному словнику зазначено, що господарський механізм – це сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів керування, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі, у конкурентних умовах, економічні закони, процес відтворення. Слід також виокремити основні його сегменти: управлінська система мікро- та макро-економічного спрямування; сукупність форм і методів організації-функціонування виробництва; система господарських зв'язків у процесі обміну результатами діяльності господарських ланок як на загальноекономічному рівні, так і на рівні окремих підприємств. Функціонування зазначених сегментів відбуваються у певних інституціональних умовах, сформованих інституціями та інститутами господарського буття [2].

Господарський механізм виступає першоосновою раціональності економічної діяльності ринкових суб'єктів, як інституціональна система розвитку економіки, консолідує інститути, що утворюють певний господарський порядок. Через цю систему зреалізовується економічна полі-

тика держави – як вираження фундаментальних принципів господарського укладу у системі створення а перерозподілу суспільних благ. Формування господарського механізму передбачає створення законодавчого і суспільно унормованого інституціонального середовища, інститутів, закріплених певними нормами регуляторно-управлінського призначення.

За визначенням академіка А. Чухна, «господарський механізм – це органічна складова економічної системи; функціональна сторона виробничих відносин; спосіб організації та управління виробництвом з притаманними йому формами, методами і засобами, які реалізують соціально-економічні, організаційно-економічні та науково-технологічні принципи й відносини в інтересах задоволення потреб як кожного господарюючого суб'єкта, так і суспільства в цілому» [9].

Таким чином, господарський механізм – це система інституційних утворень, які забезпечують узгодження інтересів учасників господарського й ринкового обміну. На думку О.О. Іваницького і В.В. Косенка, господарський механізм суспільства – «це взаємозв'язана і взаємообумовлена система форм, методів, законодавчих актів, а також державних органів і організацій, покликаних створити умови для ефективного господарювання». Господарський механізм, на їхнє переконання, включає дві взаємопов'язані системи: економічний меха-

нізм – механізм дії на практиці об'єктивних економічних законів; інституційний механізм – сукупність органів і організацій, законодавчих і нормативних актів, методів управління й регулювання економіки, використовуваних державою [2], що ми повністю розділяємо й вважаємо за доцільне подати схематично (рис. 1).

Концепцію економічного механізму започаткував Лео Гурвіц, в основі якої закладене розуміння даного поняття як форми взаємодії економічних агентів і держави у процесі продукування благ для задоволення потреб суспільства. За його твердженням, економічний механізм задає множину виборів економічних суб'єктів і пов'язані з кожним із цих виборів результати, задає систему стимулів і близький тим самим до розуміння економічного інституту, який також за рахунок створення правил структурує виграні від тих чи інших стратегій, вибудовуючи систему стимулів [4].

У відповідній літературі механізми трактується як система, пристрій, спосіб, що впливають на порядок певного виду діяльності [4]. За визначенням С.В. Мочерного, господарський механізм – «це система основних форм, методів та інструментів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів

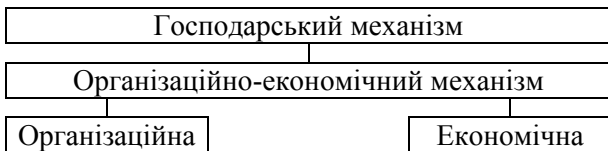

Рис. 1. Схема взаємозв'язків складових господарського механізму [2]

основних класів соціальних груп» [6]. Сутність господарського механізму за інституціональною концепцією окреслили П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.Л. Валентинов, визначивши його як сукупність правил, інституціональну структуру підприємництва, зреалізовану через економічний механізм господарювання [6]. Абалкін Л.І. визначає даний механізм як спосіб організації суспільного виробництва, систему важелів і стимулів, методів економічної діяльності [1].

На думку В.І. Кириленка, господарський механізм економічної системи включає окремі заходи, форми і методи суспільного впливу на економіку [8]. Зазначений механізм нами розглядається у статусі організаційно-функціонального складника ринку, що визначається окремими науковцями як організаційне поле, як ланцюг послідовних ланок обміну, як взаємодія учасників паралельних організаційних полів, у межах яких діють механізми встановлення умов обміну, відбувається інституціональне його оформлення [7].

Водночас, головною сутнісною ознакою господарського механізму полягає у тому, що він є сукупністю організаційно-управлінських структур, інституцій і становить базис у розбудові організаційно-економічного механізму забезпечення функціонування економіки (рис. 2).

Рис. 2. Складові господарського механізму розвитку-регулювання економіки

Організаційна складова господарського механізму констатує міжгосподарські зв'язки у процесі здійснення виробничо-трудова діяльності,

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Абалкин Л.И.* Хозяйственный механизм развития социального общества / Л.И. Абалкин. – М.: Мысль, 1986. – 263 с.
2. Економічна енциклопедія у 3 т. – Т. 1. – К.: Академія, 2000. – 863 с.
3. *Іваницький О.О.* Господарський механізм у системі державного регулювання економіки / О.О. Іваницький, В.В. Косенко. – Електронний ресурс: <http://www.ecsocmen.edu.ru>.
4. *Измалков С.* Теория экономических механизмов / С. Измалков, К. Сотен, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – №1. – С. 4-26.
5. *Кириленко В.І.* Соціалізація господарського механізму та її вплив на стан соціально-економічного розвитку України / В.І. Кириленко // Електронний

управління, ціноутворення, грошового обігу, фінансово-кредитних зв'язків маркетингової діяльності, інфраструктурного забезпечення, координуючи таким чином відносини економічних агентів. Відомо також те, що господарський механізм, як інтегрована система, охоплює базисні й похідні інститути, які структурують господарський процес, перебуваючи при цьому у діалектичній єдності. Він виконує також функції, зреалізовуючи призначення кожної зі складових: узгодження інтересів економічних агентів; реалізація відносин власності та право на неї; поєднання продуктивних сил і виробничих відносин; задоволення економічних інтересів; виділення соціально-економічних суперечностей; розвиток людини та формування інтелектуального капіталу.

Досвід свідчить, що ефективність функціонування сучасних економічних систем як на мікро-, так і на макрорівні цілком і повністю залежить від господарського механізму суспільства та узгодженості його інститутів із ринковим механізмом. Мається на увазі, що інститути держави не повинні входити у протиріччя з законами ринку, тобто, державне і ринкове регулювання у своєму функціонуванні мають бути збалансованими по відношенню один до одного.

Інститути зазначеного механізму формують певний господарський порядок у суспільстві, який вимагає структуризації соціально-економічних відносин та їх інституціоналізації, формування інституціонального середовища міжагентських зв'язків, регуляторної політики щодо ринку. Всі зазначені вище детермінанти складники господарського порядку є проявами дій господарського механізму, що формує передусім умови господарювання, тобто правила гри у процесі еволюції економічної системи.

ресурс: <http://www.ecsocmen.edu.ru>.

6. *Мочерний С.В.* Економічна теорія / С.В. Мочерний. – К.: ВЦ Академія 1999. – 656 с.
7. *Радаев В.В.* Рынок как цель обменов между организационными полями / В. Радаев // Экономическая социология. – Т. 11. – №3. – Май, 2010. – Электронный ресурс: <http://www.ecgoc.hge.ru>
8. *Саблук П.Т.* Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології / Саблук П.Т., Малік М.Й., Валентинов В.Л. – К.: ІАЕ, 2002. – 294 с.
9. *Чухно А.* Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 60-67.